

**”RONJA RIDER OCH STEFFAN SKEJTAR” – JÄM-
STÄLLDHET OCH FRAMSTÄLLNINGAR AV KÖNEN
I *KLICK 7* OCH I *HALLONBÅT 1–2***

Elisa Sorajoki

Kandidatavhandling i svenska

Jyväskylä universitet

Institution för språk och kommunikationsstudier

2017

Tiedekunta: Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos: Kielten ja viestintätieteiden laitos
Tekijä: Elisa Sorajoki	
Työn nimi: ”Ronja rider och Steffan skejtar” - Jämställdhet och framställningar av könen i <i>Klick 7</i> och i <i>Hallonbåt 1–2</i>	
Opintosuunta: Ruotsin kieli	Työn laji: Kandidaatintutkielma
Vuosi: 2017	Sivumäärä: 27
<p>Abstrakti</p> <p>Tämän kandidaatintutkielman tarkoituksena on selvittää, miten sukupuolet ovat edustettuina kahdessa ruotsin kielen oppikirjassa, <i>Klick 7:ssä</i> ja <i>Hallonbåt 1–2:ssa</i>. Tietoisuus sukupuolten välisestä tasa-arvosta on lisääntynyt yhteiskunnassa ja tässä tutkimuksessa pyritään selvittämään, onko se yhdessä opetus suunnitelmien muutosten kanssa vaikuttanut oppikirjojen sisältöön sukupuolten välisen tasa-arvon ja sukupuoliin liitettävien stereotyyppien osalta.</p> <p>Tutkielma on toteutettu sekä laadullisena että määrällisenä sisällönanalyysinä. Tutkimusmateriaalina ovat oppikirjat <i>Klick 7</i> ja <i>Hallonbåt 1–2</i>.</p> <p>Tutkielmassani selvitan, miten sukupuolten välinen tasa-arvo ilmenee oppikirjoissa tarkastelemalla sukupuolten esiintyvyyttä oppikirjan kuvissa. Lisäksi tutkin mitä värejä, harrastuksia, kiinnostuksenkohteita ja ammatteja sukupuoliin yhdistetään. Lopuksi keskityn tarkastelemaan, onko oppikirjojen välillä tapahtunut muutoksia sukupuolten välisen tasa-arvon ja sukupuoliin yhdistettävien stereotyyppien osalta.</p> <p>Tutkimustulos osoittaa, että tekstien ja kuvituksen osalta oppikirjojen välillä on tapahtunut muutamia edistysaskeleita kohti tasa-arvoa, mutta ei kuitenkaan voida sanoa, että uudempikaan oppikirja olisi täysin tasa-arvoinen ja vailla sukupuoliin yhdistettäviä stereotyyppisiä ilmaisuja kuvituksen ja tekstien osalta. Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että oppikirjoissa on vielä tekemistä sukupuolten välisen tasa-arvon edistämisen sekä sukupuoliin yhdistettävien stereotyyppisten piirteiden osalta.</p>	
Asiasanat: oppikirja, sukupuoli, stereotypia, sukupuolistereotypia, sukupuolirooli, tasa-arvo, kvantitatiivinen sisällönanalyysi, kvalitatiivinen sisällönanalyysi	
Säilytyspaikka: JYX	

INNEHÅLL

1	INLEDNING.....	5
2	TEORI OCH TIDIGARE STUDIER.....	6
2.1	Centrala begrepp	6
2.2	Den aktuella frågan om jämställdhet i finska skolor.....	7
2.3	Tidigare studier	8
3	MÅL, METOD OCH MATERIAL.....	11
3.1	Mål	11
3.2	Metod och material.....	11
4	RESULTAT	13
4.1	Framställning av könen i bilderna.....	13
4.1.1	Framställning av könen i bilderna i Klick 7	13
4.1.2	Framställning av könen i bilderna i Hallonbåt 1–2.....	14
4.2	Färger som förknippas med könen.....	15
4.2.1	Färger som förknippas med könen i Klick 7	16
4.2.2	Färger som förknippas med könen i Hallonbåt 1–2.....	18
4.3	Fritidsaktiviteter och intressen som förknippas med könen	19
4.3.1	Fritidsaktiviteter och intressen som förknippas med könen i Klick 7.....	20
4.3.2	Fritidsaktiviteter och intressen som förknippas med könen i Hallonbåt 1–2.....	21
4.4	Yrken som förknippas med könen	21
4.4.1	Yrken som förknippas med könen i Klick 7.....	22
4.4.2	Yrken som förknippas med könen i Hallonbåt 1–2	22

5	DISKUSSION.....	23
5.1	Hur framställs könen i bilderna?	23
5.2	Färger, fritidsaktiviteter, intressen och yrken som kombineras med könen.	24
5.2.1	Färger	24
5.2.2	Fritidsaktiviteter och intressen.....	25
5.2.3	Yrken.....	26
5.3	Skillnader mellan läroböckerna	26
5.4	Reliabilitet och validitet	27
6	AVSLUTNING.....	28
	LITTERATUR.....	29

1 INLEDNING

Det är vanligt att vi antar att en person antingen är en flicka eller en pojke, en kvinna eller en man. Vi har traditionella uppfattningar om könen vilket ofta leder våra tankar och handlingar. Enligt de här tankarna formar vi våra föreställningar om egenskaper och aktiviteter som tillskrivs ett visst kön (Jääskeläinen m.fl. 2015: 12).

I denna avhandling ska jag koncentrera mig på jämställdhet och stereotyper mellan könen i två läroböcker från två olika årtionden. Den senaste tiden har det varit mycket diskussion om temat könsroller i grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014 som lyfter fram jämställdhetsfrågan (t.ex. Sarhimaa i Helsingin Sanomat 18.10.2016). Det har diskuterats till exempel om man kan ge färdiga modeller för hur könen ska bete sig eller hurdana könen borde vara.

Enligt Utbildningsstyrelsen (2015) är undervisningsmaterial betydelsefullt för skolelevs utformning av man- och kvinnobild. Undervisningsmaterialet borde inte förstärka stereotypiska könsroller genom texter och bilder utan ge en fördomsfri och öppen bild av det som är passande för könen. Ett centralt mål med uppfostran som syns både i GLGU 2014 och skollagstiftningen är befrämjandet av jämställdheten. Förpliktelserna att befrämja jämställdheten berör alla undervisnings- och utbildningsformer (Jääskeläinen m.fl. 2015). I avhandlingen ska jag undersöka närmare läroböckerna som material i grundläggande undervisningen av läropliktiga.

2 TEORI OCH TIDIGARE STUDIER

I detta kapitel definieras de centrala begreppen som förekommer i avhandlingen: *jämställdhet*, *kön*, *genus*, *stereotyp*, *könsstereotyp* och *könsroll*, ges bakgrund för den aktuella frågan om jämställdhet i finska skolor och presenteras tre tidigare studier.

2.1 Centrala begrepp

Jämställdhet är ett centralt begrepp i undersökningen. Begreppet beskriver till skillnad från jämlikhet bara relationen mellan kön (Andersson m.fl. 2010: 11). Enligt NE (2017) innebär jämställdhet att ”kvinnor och män har samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter inom alla väsentliga områden i livet.” I denna avhandling ska jag fokusera på jämställdhet genom att undersöka om könen förekommer jämställt i bilderna av läroböckerna.

Begreppet *kön* kan definieras på olika sätt. I vardagsspråket indelas könen tydligt i män eller kvinnor. I så fall avses det biologiska könet som bestäms på basis av könsorganen och kromosomuppsättningen. I denna avhandling koncentrerar jag mig bara på det biologiska könet även om könet kan definieras också på olika sätt. En annan definition för könet är det sociala könet vilket syftar på kulturellt inlärd skillnader mellan män och kvinnor. Skillnaderna varierar genom tiden och inom olika kulturer. (Hannula 2001: 5, Horelli & Saari 2002: 51–52)

Genus är också ett aktuellt begrepp när det gäller jämställdheten. Till skillnad för det biologiska könet har Hirdman (2001) definierat begreppet som en social konstruktion av kön vilket innehåller de värderingar och föreställningar om kvinnligt och manligt som finns i samhället. Enligt henne till skillnad för det biologiska könet syftar genus till något som man socialt formas till.

Stereotyper förknippas med enskilda människor i en grupp på basis av något drag i deras utseende, beteende eller personlighet. Det kan finnas överdrivna och generaliserande egenskap-

er som anses stämma in på alla medlemmar i gruppen (Oakes, Haslam & Turner 1994: 1–11.)

I denna avhandling är det relevant att använda ett underbegrepp av *stereotyp* som syftar direkt på könen: *könsstereotyp*. *Könsstereotyper* är föreställningar och allmänna uppfattningar som beskriver tillvaron som man eller kvinna. De baserar sig på kroppsbyggnad, beteende, sociala förhållanden, hobbyer och yrken. Med dem framhävs likheterna hos alla med samma kön (Hyypä 1996: 17–20).

Begreppet *könsroll* baserar sig på *könsstereotyper*. *Könsroller* är beteendemönster som anses som passande för ett kön (Horelli & Saari 2002: 52). De definieras som begrepp som individen eller kollektivet har skapat om olika drag som förknippas med de biologiska könen (Jankama 2004: 18).

2.2 Den aktuella frågan om jämställdhet i finska skolor

Utbildningsstyrelsen har publicerat en handbok med titeln *Jämställdhetsarbete är en teknikkgren* (Jääskeläinen m.fl. 2015) som handlar om jämställdhet mellan män och kvinnor i finländska skolor och det finska samhället och ger anvisningar för befrämjandet av jämställdheten där. Finland övergick till grundskolsystemet i slutet av 1960-talet och befrämjandet av jämställdhet och jämlikhet har alltid varit ett viktigt mål i grundskolan. Syftet har varit att barnets kön, boplatz eller föräldrarnas socioekonomiska status inte får vara hinder till exempel för framgång i skolan (Jääskeläinen m.fl. 2015).

Ett barn börjar utforma sina egna uppfattningar om strukturer mellan könen genast efter födelsen. Föräldrar och pedagoger har ett viktigt jobb att ge information och förbättra förståelsen för och kunskapen om hur jämställdheten medvetet kan befrämjas. Enligt Jääskeläinen m.fl. (2015) är det viktigt att varje barn blir bemött som individ eftersom var och en har en egen sexualupplevelse. Var och en har rätt att definiera själv hurdan hen är oberoende av könet. Alla identifierar sig inte som flickor eller pojkar utan som något mellan dem. (ibid. 2015)

Läroböcker och andra undervisningsmaterial är betydelsefulla för elevernas uppfattningar om könen och könsroller. Enligt jämställdhetslagen måste undervisningsmaterialet stödja läroanstalternas jämställdhetsarbete, men trots det publiceras fortfarande undervisningsmaterial som i någon mån upprepar stereotyper som råder i samhället och därmed bevarar segregationen mellan könen. (ibid. 2015)

Jämställdhet har tagits i beaktande också i de senaste grunderna för läroplanerna för den grundläggande utbildning (GLGU 2004, GLGU 2014). GLGU 2014 lovar till exempel att jämlikt uppmuntra flickor och pojkar i deras studier, höja medvetenheten och förståelsen för könens mångsidighet, undervisningen ska vara genusmedveten och vart ämne ska befrämja jämställdhet på sitt sätt. När det väljs arbetssätt, inlärningsområden och samarbetspartner ska stereotypiska attityder och praxis mellan könen undvikas. GLGU 2004 är i hög grad könsneutrala, men det står också i läroplanen att skillnaderna mellan flickor och pojkar samt individuella utvecklingskillnader ska beaktas (ibid. 2015).

2.3 Tidigare studier

I en studie om strukturering av kön i läromedel för grundskolan (Tainio & Teräs 2010) utreds hur könet framträder och utgörs i undervisningsmaterialen i grundskolan. I studien har fokuserats på läroböcker i modersmål och litteratur, matematik och elevhandledning. Tainio och Teräs har redogjort för författarnas könsfördelning, könens fördelning i illustration och ord som speglar könen.

Läroboksförfattarna har bestått huvudsakligen av kvinnor. I modersmål och litteratur och matematik finns det betydelsefulla skillnader mellan könen i författargrupperna (86 kvinnor och 28 män i modersmål och litteratur, 43 kvinnor och 36 män i matematik). Skillnaden är mindre när det gäller författargrupperna i elevhandledning (6 män och 5 kvinnor).

När det gäller illustrationen har Tainio och Teräs undersökt hur mycket det finns maskulina och feminina figurer och figurer vars kön är oklart eller figurer som presenteras som androgy-

ner. Resultaten visar att det finns fler maskulina än feminina figurer. I alla läroböckerna finns det sammanlagt 57% män, pojkar eller maskulina figurer och 35,8% kvinnor, flickor eller feminina figurer. Resten av dem är presenterade som androgynner eller så att könet inte kan identifieras.

Därtill har Tainio och Teräs (2010) betraktat orden som speglar könet. Med de här orden menar de egennamn i vilka könet kan identifieras till exempel moder, son, flygvärdinna och konung. Resultaten visar att majoriteten av orden syftar på män, pojkar eller maskulina figurer (56,6% maskulina och 43,4% feminina). Sexuella eller etniska minoriteter förekommer inte med undantag av några enskilda fall.

Studien visar att könsfördelningen är ojämn i illustrationen och beträffande orden som speglar könen i texterna. Män, pojkar och maskulina figurer uppträder genomgående oftare än kvinnor, flickor och feminina figurer.

Myllyniemi och Berg (2013) har gjort en studie om ungdomars fritidsintressen och bland annat redogjort för vilka hobbyer som är populära bland könen. Huvudteman i studien är ungdomars idrott och deras övriga fysiska aktivitet. De har undersökt till exempel hur ungdomarna använder sin fritid och vilka hobbyer som är populära bland könen. I undersökningen har de intervjuat 1205 7–29 åriga barn och ungdomar.

Enligt resultaten är de populäraste hobbyerna bland ungdomarna hos båda könen gym, jogging, cykling, slalom, skidåkning och simning. Mellan dessa hobbyer finns det inga stora procentuella skillnader mellan könen.

Följande hobbyer är betydligt populärare bland pojkar än flickor: fotboll, innebandy och ishockey. Fotboll och innebandy har nämnts som hobby av 17% av pojkarna och ishockey av 10% av pojkarna som har deltagit i studien. Bland flickorna förekommer två speciella hobbyer: ridning och dans. 11 % av flickorna har nämnt ridning som hobby och 9 % dans som hobby. Dessa två hobbyer förekommer inte bland pojkarna i studien.

Myllyniemis och Bergs studie (2013) visar att det bland pojkarnas hobbyer finns fler lagsportgrenar medan flickorna är mer intresserade av individuella sportgrenar. Några av flickornas hobbyer som ridning och dans görs i grupper, men skillnaden mellan dem och lagssporter är att det inte finns några lag som spelar mot varandra.

Franzén och Wnukowski (2013) har undersökt färger som könsmarkörer. I bakgrunden av deras studie står det att det var under 1950-talet när färgen rosa började användas som en kvinnomarkör. Före detta var det inte ovanligt att flickor kläddes i blått och pojkar i rosa. Enligt Ambjörnsson (refererad i Franzén & Wnukowski 2013: 9) det som gäller barns förhållande till rosa är att de verkar använda rosa som ett sätt att markera skillnad mellan flickor och pojkar.

Resultaten av studien visar att många pojkar visar distans till färgen rosa och anser att rosa är en "tjejfärg". Såsom Ambjörnsson (refererad i Franzén & Wnukowski 2013: 22) skriver kan det basera sig på att pojkarna vill hålla för att markera att de inte är flickor. I studien framgår att för pojkarna var det viktigt att visa distansen till färgen rosa, medan för flickorna verkade det vara viktigt att markera sitt kön med hjälp av rosa detaljer, t. ex med diadem och hårspännen (Franzén & Wnukowski 2013).

3 MÅL, METOD OCH MATERIAL

I detta kapitel presenteras de mål, metoder och material som används i denna undersökning.

3.1 Mål

Syftet med denna avhandling är att undersöka hur jämställdheten syns i läroböckerna *Klick 7* och *Hallonbåt 1–2* och om det finns några framställningar om könen i läroböckerna. Jag har bestämt att fokusera bara på de biologiska könen i undersökningen. Läroböckerna har publicerats under olika årtionden och därför vill jag också undersöka om den växande medvetenheten om jämställdhet och instruktionerna i GLGU 2004 och GLGU 2014 har påverkat läroböckernas innehåll på något sätt.

De frågor som jag söker svar på i denna avhandling är följande:

- Förekommer båda könen jämställt i läroböckernas bilder?
- Finns det framställningar av könen i läroböckerna *Klick 7* (2003) och *Hallonbåt 1–2* (2016)?
- Finns det skillnader i könen mellan de två läroböckerna och hurdana i så fall?

3.2 Metod och material

Min forskningsmetod är innehållsanalys som enligt Kyngäs och Vanhanen (refererad i Tuomi & Sarajärvi 2009: 103) är en metod med vilken dokument, bland annat böcker, kan analyseras systematiskt och objektivt. Genom metoden strävas efter en koncentrerad och generell beskrivning av fenomen som undersöks. Enligt Seppänen (2005: 122–124) är innehållsanalys metodiskt och teoretiskt flexibel och den innehåller både kvantitativa och kvalitativa element.

I avhandlingen ska jag använda innehållsanalys både kvalitativt och kvantitativt. Jag ska analysera kvantitativt antalet färger, fritidsaktiviteter och intressen som finns i läroböckerna och utreda kvalitativt om det finns skillnader mellan läroböckerna.

Källmaterialet som används i undersökningen är läroböckerna *Klick 7* (2003) som har använts redan under läroplanen 2004 och *Hallonbåt 1–2* (2016) som har gjorts enligt läroplanen 2014. *Klick 7* består av en separat textbok och övningsbok. *Hallonbåt 1–2* har både texter och övningar i samma bok.

4 RESULTAT

I detta kapitel presenteras resultaten av undersökningen. Jag har undersökt hurdan fördelning könen har i läroböckernas bilder. Därefter har jag utrett om det finns några könsstereotyper eller könsroller hos olika delområden genom att undersöka vilka färger, hobbyer, fritidsaktiviteter, intressen och yrken förknippas med könen.

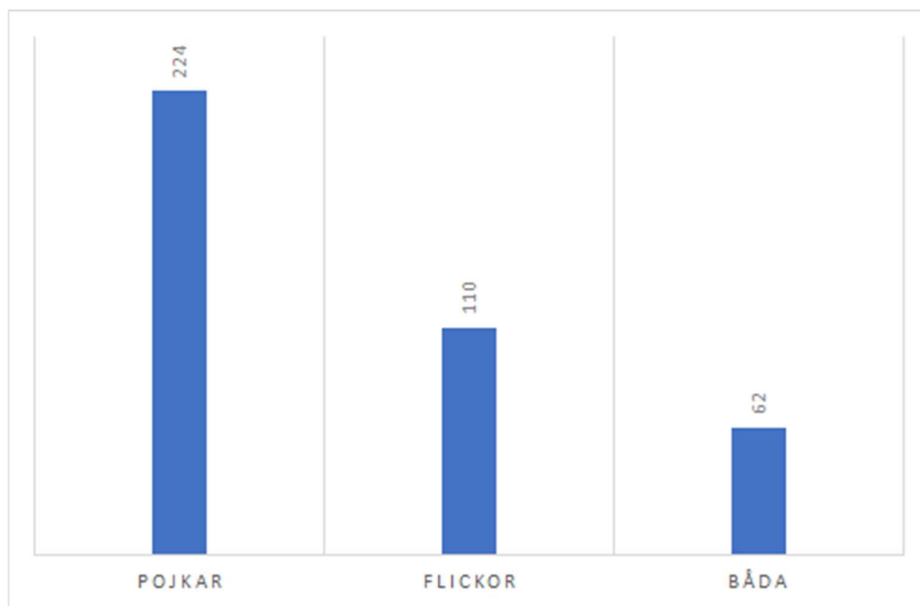
4.1 Framställning av könen i bilderna

Den första forskningsfrågan löd: "Förekommer båda könen jämställt i läroböckernas bilder?" Jag har undersökt frågan genom att räkna hur mycket könen förekommer i läroböckernas bilder. I undersökningen har jag tagit med alla fotografier och tecknade bilder i vilka det förekommer människor vars kön med säkerhet kan identifieras. Det var svårt att bestämma hur grupperna skulle kallas när det finns män och pojkar respektive kvinnor och flickor i läroböckerna. Jag har bestämt att indela grupperna så att män och pojkar formar en grupp som kallas *pojkar*. Samma princip har följts med kvinnor och flickor, dvs. de tillsammans formar en grupp som kallas *flickor*. Den sista gruppen heter *båda könen* som består av alla de här fyra människogrupperna: män, pojkar, kvinnor och flickor. Samma indelning har använts i hela undersökningen. De fotografierna och tecknade bilderna där jag har haft svårigheter att tolka personernas kön har uteslutits från undersökningen.

4.1.1 Framställning av könen i bilderna i *Klick 7*

När jag undersökte *Klick 7* tog jag med både text- och övningsboken. Totalt finns det 398 bilder där könen kunde identifieras och som togs med i undersökningen. Såsom Figur 1 visar finns det flest bilder med pojkar (224) i *Klick 7*. Antalet bilder med pojkar är över två gånger

större än antalet bilder där det förekommer flickor (110). Antalet bilder där båda könen förekommer är även lägre (62).

Figur 1 Könens förekommande i bilderna i *Klick 7*

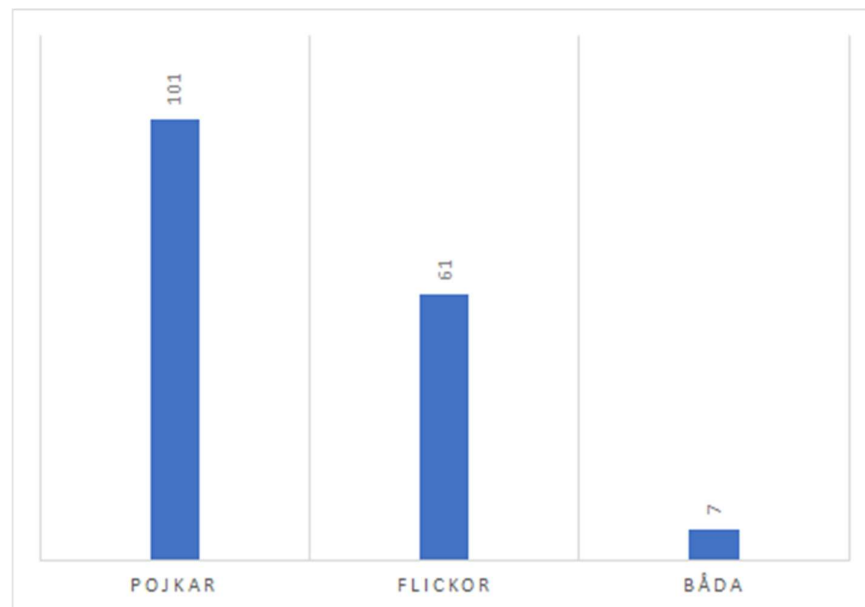
Huvudpersonen i läroboken *Klick 7* är en pojke vilket antagligen har påverkat mycket resultatet. Det förekommer också en bild av en pojke på pärmen. Totalt finns det 10 kapitel i textboken och det finns ett kapitel där det förekommer fler bilder av flickor än av pojkar. I 9 av de 10 kapitlen förekommer det fler bilder av pojkar än flickor.

4.1.2 Framställning av könen i bilderna i *Hallonbåt 1–2*

Hallonbåt 1–2 är en lärobok som innehåller både texter och övningar. I *Hallonbåt 1–2* finns det totalt 169 bilder där könen kunde identifieras. Som det framgår av Figur 2 är resultatet ganska likadant i *Hallonbåt 1–2* som i *Klick 7*: det finns mest bilder där det bara förekommer pojkar (101). Näst flest förekommer det bilder av flickor (61) och minst finns det bilder där

det förekommer båda könen (7). Skillnaden mellan antalet bilder där det förekommer pojkar och flickor är lite mindre än i *Klick 7*. I läroboken finns det bara 7 bilder där båda könen förekommer. Antalet är i jämförelse med andra bilder lägre än i *Klick 7*.

I *Hallonbåt 1–2* finns det ingen enskild huvudperson utan det presenteras fyra ungdomar (2 flickor och 2 pojkar) i början av boken som följs mer i läroboken. På pärmen finns det en pojke.

Figur 2 Könens förekommande i bilderna i *Hallonbåt 1–2*

4.2 Färger som förknippas med könen

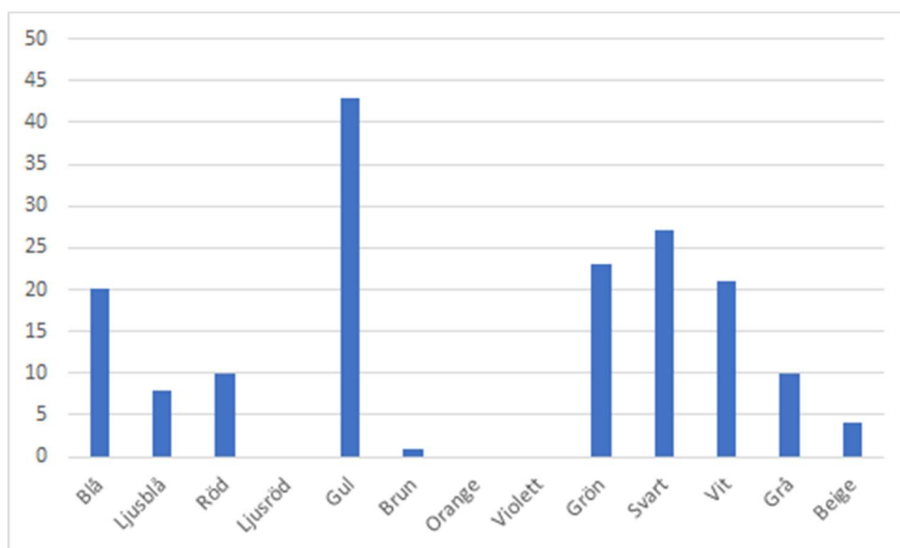
I detta avsnitt presenterar jag hurdana färger som förknippas med könen. Jag har räknat med alla fotografier och bilder där det finns personer vars kön med säkerhet kan identifieras. Jag

har också räknat med alla separata personer i bilderna. Det skulle ha blivit komplicerat om jag hade räknat alla färger på personernas kläder i bilderna så jag har bestämt att undersöka bara den dominerande färgen av tröjorna. Om en person har klätt sig i en tröja som har lika mycket av två färger har jag räknat med båda färgerna. Jag har tagit med hela *Hallonbåt 1–2* i undersökningen men bara textboken i bokserien *Klick 7* eftersom övningsboken är svartvit.

4.2.1 Färger som förknippas med könen i *Klick 7*

Den vanligaste färgen i pojkarnas tröjor är gult som förekommer i 43 pojkars tröja. I textboken finns det en serie, *Staffan Strul*, vars huvudperson alltid klär sig i en gul eller beige tröja vilket har påverkat resultatet mycket. Det var svårt att definiera om tröjans färg är gul eller beige men jag har tolkat den som gul i undersökningen eftersom tröjans krage är gul och det påverkar intrycket mycket.

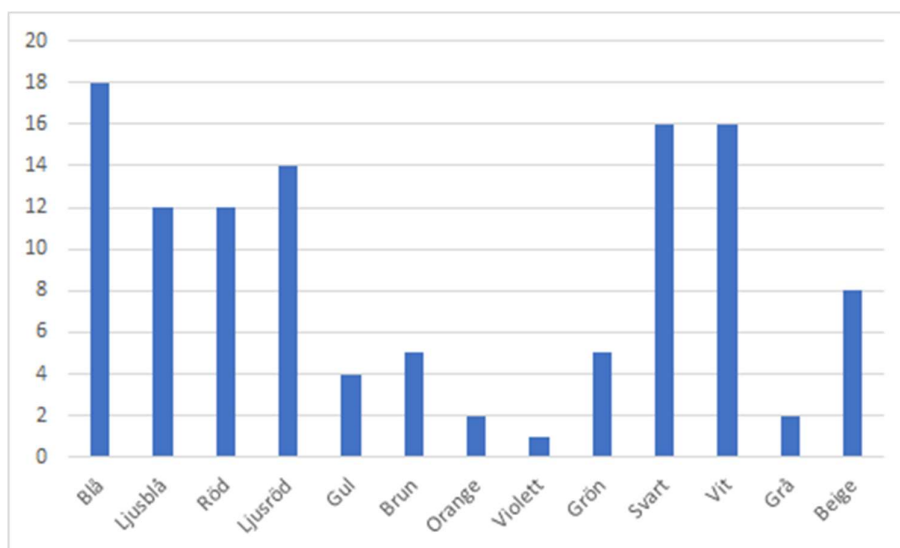
Såsom det också framgår av Figur 3 är de näst populäraste färgerna i pojkarnas tröjor svart (27), grönt (23), vitt (21) och blått (20). Andra färger förekommer under 20 gånger.

Figur 3 Färgerna i pojkarnas tröjor i *Klick 7*

Av Figur 4 framgår att den vanligaste färgen hos flickorna är blått som förekommer i 18 flickors tröja. De två näst populäraste färgerna är svart (16) och vitt (16). Ljusrött (14) och ljusblått (12) är också ganska populära hos flickorna. Andra färger förekommer i betydligt lägre grad.

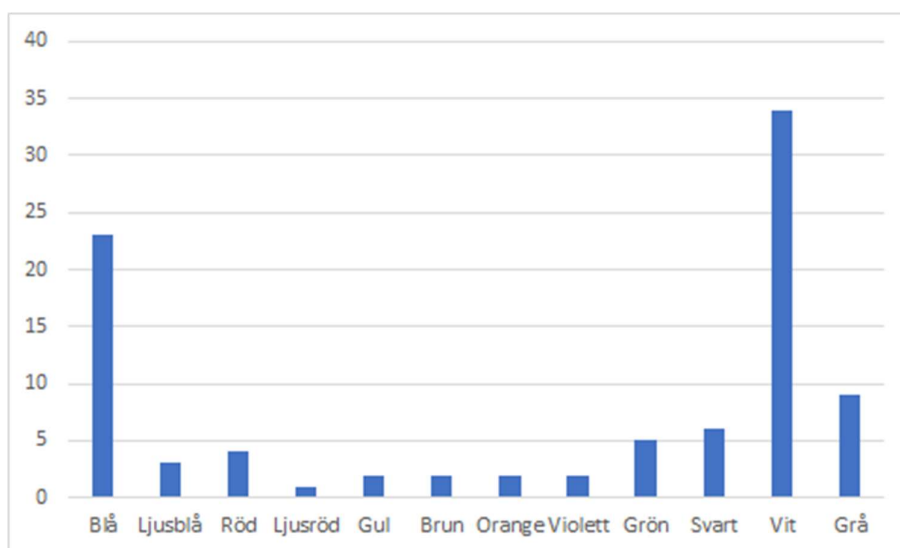

Figur 4 Färgerna i flickornas tröjor i *Klick 7*

De färger som förekommer bara hos det ena könet är ljusrött (14), orange (2) och violett (1) vilka förekommer bara hos flickor. Den största skillnaden mellan könen är att färgen gult förekommer 43 gånger i pojkarnas tröjor och bara 4 gånger i flickornas tröjor. Men som sagt påverkas resultaten av figuren *Staffan Struls* tröja som förekommer i flera seriebilder.

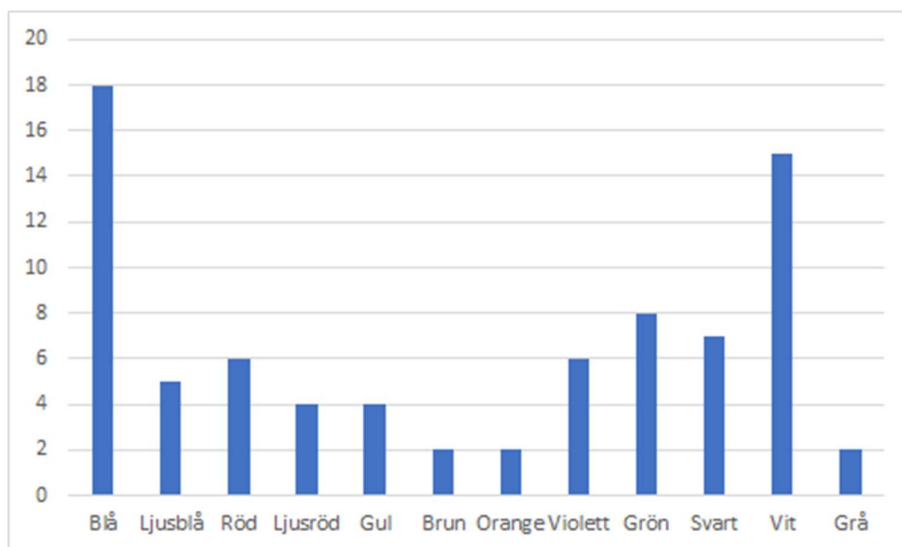
4.2.2 Färger som förknippas med könen i *Hallonbåt 1–2*

Såsom Figur 5 visar är den vanligaste färgen i *Hallonbåt 1–2* i pojkarnas tröjor vitt som förekommer i 34 tröjor. I boken finns det en helhet av tre bilder med en pojke som har en vit tröja som förekommer upprepade gånger. Alla bilderna har räknats med vilket har påverkat resultatet när det gäller vitt. Den näst populäraste färgen hos pojkarna är blått (23). Andra färger förekommer i betydligt lägre grad.

Figur 5 Färgerna i pojkarnas tröjor i *Hallonbåt 1–2*

Resultatet är ganska likadant med båda könen när det gäller de vanligaste färgerna hos pojkar och flickor. Den vanligaste färgen i flickornas tröjor är blått (18) och den näst vanligaste färgen vitt (15). Andra färger som flickorna klär sig i förekommer i betydligt lägre grad.

Figur 6 Färgerna i flickornas tröjor i *Hallonbåt 1-2*

Figur 6 visar att det inte finns några färger i *Hallonbåt 1-2* som bara det ena könet klär sig i. Till exempel ljusrött förekommer 4 gånger i flickornas tröjor och 1 gång i pojkarnas tröjor och violett förekommer 6 gånger i flickornas tröjor och 2 gånger i pojkarnas tröjor. Brunt och orange förekommer för sin del 2 gånger i båda könen tröjor men beige förekommer inte alls.

4.3 Fritidsaktiviteter och intressen som förknippas med könen

I detta avsnitt presenteras resultaten av vilka hobbyer, fritidsaktiviteter och intressen könen har i läroböckerna. Jag har undersökt det genom att räkna alla fritidsaktiviteter och intressen som sätts ihop med könen i texter, bilder och övningar. I undersökningen har jag tagit med alla de fall där personen håller på med någon aktivitet, säger att hen har någon viss hobby eller att hen är intresserad av någon aktivitet eller något tema. I varje kapitel har det räknats

samma aktivitet bara en gång om det inte gäller olika personer, dvs. om samma person har någon aktivitet i ett kapitel både i texten och i bilden har det räknats bara en gång.

4.3.1 Fritidsaktiviteter och intressen som förknippas med könen i *Klick 7*

De populäraste aktiviteterna och intressena hos pojkarna i *Klick 7* är att spela något instrument (14) och att titta på filmer eller tv (14). De instrument som pojkarna spelar är gitarr (5), piano (3), trummor (2), bass (1), synt (1) och något icke definierat instrument i ett band (2).

Andra aktiviteter och intressen hos pojkarna är läsning (10), fiske (8), dataspel (8), handboll (8), fotboll (5), tecknade serier (5), musik (5), snowboardåkning (5), skidåkning (4), hundrastning (3), simning (3), fotografering (2), skateboardåkning (2), segling (2) och paddling (2). Aktiviteter och intressen som förekommer bara en gång hos pojkarna är basketball, chattande, djur, ishockey, målning, natur, ridning, råtrastning, schack och uppdatering av webbsidorna.

Den populäraste aktiviteten och det populäraste intresset hos flickorna är ridning som förekommer 15 gånger som deras fritidsaktivitet eller intresse. De näst populäraste aktiviteterna och intressena hos flickorna är att sjunga (8) och spela något instrument (8). De instrument som flickorna spelar är piano (4), gitarr (2), flöjt (1) och trummor (1).

Andra aktiviteter och intressen som flickorna har är att läsa böcker (6), titta på filmer eller tv (6), vara med familjen eller kompisar (6), dans (5), musik (4), djur (3) paddling (3), badminton (2), chattning (2), fiske (2), handboll (2), killar (2), skidåkning (2), skridskoåkning (2) och snowboardåkning (2). Aktiviteter och intressen som förekommer bara en gång hos flickorna är avslappning, hundrastning, isboll, legoklossar, målning, segling, shopping, skrivning, sminkning och volleyboll.

Fritidsaktiviteter och intressen som förknippas med könen i *Hallonbåt 1–2*

Den populäraste aktiviteten eller det populäraste intresset som förekommer hos pojkar i *Hallonbåt 1–2* är att spela något instrument som förekommer 7 gånger som deras aktivitet eller intresse. De instrument som pojkarna spelar är fiol (2), piano (2), flöjt (1), trummor (1) och gitarr (1). Den näst populäraste aktiviteten hos pojkarna är att rasta hund (4).

Andra aktiviteter och intressen som pojkarna har är fotboll (3), skateboardåkning (3), simning (3), friidrott (2), scouting (2) och titta på filmer eller tv (2). De aktiviteter och intressen som bara förekommer en gång hos pojkarna är badminton, basketboll, boboll, dans, fotografering, karate, läsning, musik, skidåkning, skridskoåkning, snowboardåkning, ridning, teckning och vara med familjen eller kompisar.

Hos flickorna är den populäraste fritidsaktiviteten eller det populäraste intresset fotboll som förekommer 5 gånger som deras aktivitet eller intresse. Andra aktiviteter och intressen som flickorna har är innebandy (3), ridning (3), tennis (3), hundrastning (2), sjungande (2) och spela något instrument (2). De instrument som flickorna spelar är gitarr (1) och piano (1). De aktiviteter och intressen som bara förekommer en gång hos flickorna är chattande, cykling, dans, dataspel, djur, fotografering, innebandy, ishockey, läsning, målning, titta på filmer eller tv, orientering, vara med familjen eller kompisar och vloggning.

4.4 Yrken som förknippas med könen

I detta avsnitt presenteras resultaten av yrken som sätts ihop med könen. Jag har undersökt både textboken och övningsboken i *Klick 7* samt *Hallonbåt 1–2*. I undersökningen har räknats med alla de yrken som är förknippade med personer vars kön med säkerhet kan identifieras i texter, övningar och bilder. Yrkena som har räknats med är antingen personens yrke, drömyrke eller blivande yrke. Alla separata fallen har räknats med även om samma bild eller fras förekommer på fler än ett ställe. När det förekommer något yrke i läroböckernas tecknade serier har yrket räknats bara en gång även om det skulle ha förekommit i många bilder i serien.

Om samma yrke har förekommit i fler än en serie har det räknats med på nytt.

4.4.1 Yrken som förknippas med könen i *Klick 7*

I *Klick 7* är det populäraste yrket hos kvinnor lärare. Totalt förekommer 20 kvinnor som lärare (15 gånger i övningsboken och 5 gånger i textboken). Antalet kvinnor som lärare har påverkats mest av övningsbokens bild där det förekommer samma kvinnliga lärarfigur i samband med många nya grammatikteman. Andra yrken där det förekommer kvinnor är flygvärdinna (3), kokerska (2), biljettförsäljare (2) och bibliotekarie (1).

Det populäraste yrket hos män är rektor (4). Andra yrken där det förekommer män är lärare (3), pilot (1), veterinär (1), ögonläkare (1), arbetare på en pizzeria (1), anställd på ett läkemedelsföretag (1) och arbetare i bilbranschen (1).

4.4.2 Yrken som förknippas med könen i *Hallonbåt 1–2*

I läroboken *Hallonbåt 1–2* förekommer det bara 3 olika yrken hos kvinnor och inga yrken hos män. Yrkena där det förekommer kvinnor är lärare (1), försäljare (1) och försäljare i en glasskiosk (1). Eftersom män inte alls förekommer i några arbetsuppgifter är det omöjligt att göra någon jämförelse mellan könen när det gäller deras yrken.

5 DISKUSSION

I detta kapitel sammanfattar jag resultaten i denna avhandling, besvarar mina forskningsfrågor och jämför resultaten med tidigare studier. Först sammanfattar jag resultaten när det gäller framställning av könen i läroböckernas bilder och därefter redogör jag för om det finns några drag som kombineras med könen beträffande färger, fritidsaktiviteter, intressen och yrken.

5.1 Hur framställs könen i bilderna?

Min första forskningsfråga löd: "Förekommer båda könen jämställt i läroböckernas bilder?". Jag sökte svar på frågan genom att räkna alla bilder inklusive fotografier där det förekommer pojkar, flickor och båda könen tillsammans i samma bild.

Resultaten visar att det förekommer flest pojkar i bilderna både i *Klick 7* och *Hallonbåt 1–2* vilket motsvarar också resultaten av Tainios och Teräs (2010) studie. Fördelningen mellan könen i bilderna är ganska likadan i båda läroböckerna: det finns flest bilder av pojkar, därefter av flickor och minst av båda könen tillsammans. I *Hallonbåt 1–2* är antalet bilder av båda könen betydligt i lägre förhållande till bilderna av bara flickor eller pojkar än i *Klick 7*. Gemensamt för *Klick 7* och *Hallonbåt 1–2* är också att det finns en pojke på pärmen i båda läroböckerna.

Även om GLGU 2014 har beaktat jämställdhetsfrågan genom att lova till exempel att jämlikt uppmuntra flickor och pojkar i deras studier har fördelningen mellan könen i bilderna i dessa två läroböcker inte förändrats. Det förekommer fortfarande betydligt fler pojkar än flickor i bilderna.

5.2 Färger, fritidsaktiviteter, intressen och yrken som kombineras med könen

Min andra forskningsfråga var att “Finns det framställningar av könen i läroböckerna *Klick 7* (2003) och *Hallonbåt 1–2* (2016)?”. Enligt Utbildningsstyrelsen (2015) borde undervisningsmaterialet inte förstärka stereotypiska könsroller genom texter och bilder utan ge en fördomsfri och öppen bild av det som är passande för könen.

Jag har undersökt vilka färger, fritidsaktiviteter, intressen och yrken som kombineras med könen i läroböckernas bilder, texter och övningar. Det är viktigt att beakta att det inte går att göra direkta jämförelser på basis av resultaten när det gäller fördelningen av färger, fritidsaktiviteter, intressen och yrken mellan könen eftersom antalet pojkar och flickor avviker stort i båda läroböckerna.

5.2.1 Färger

Resultaten visar att de flesta färgerna förekommer både hos pojkar och hos flickor. I *Klick 7* finns det tre färger som förekommer bara hos flickor: ljusrött, orange och violett. I *Hallonbåt 1–2* ses dessa färger också som pojkarnas färger åtminstone en gång, men till exempel violett, rött och ljusrött förekommer fortfarande i mycket högre grad hos flickornas än pojkarnas färg i båda läroböckerna. Orange är inte populärt hos någotdera könet i läroböckerna. Resultaten med ljusrött motsvarar också den tidigare studien av Franzén och Wnukowski (2013) i vilket det framgår att ljusrött uppfattas mer som flickornas än pojkarnas färg. Det är omöjligt att säga om det har varit ett medvetet val hos bokförlagen eller bokförfattarna att använda fler sådana färger som traditionellt associeras med flickor i samband med pojkar.

Den mest populäraste färgen hos pojkarna i *Klick 7* är gult som förekommer betydligt mer hos dem än andra färger. Som sagt har resultatet påverkats mycket av lärobokens serie *Staffan Strul* vars huvudperson alltid klär sig i en tröja som jag har tolkat som gult på basis av tröjans krage. Gult förekommer i mycket lägre grad hos flickorna i *Klick 7*. Färgen är inte populär vare sig hos pojkar eller hos flickor i *Hallonbåt 1–2*, men färgen förekommer lite oftare hos flickorna i läroboken. Enligt detta resultat kan det inte dras slutsatser om huruvida gult syns

mer som pojkars eller flickors färg. I *Hallonbåt 1–2* är den mest populäraste färgen hos pojkarna vitt som förekommer jämställt också hos flickorna i båda läroböckerna. Vitt är också den fjärde populäraste färgen hos pojkarna i *Klick 7*.

I båda läroböckerna syns blått mer hos flickor än pojkar i förhållande till antalet förekomster av könen. Blått är den mest populäraste färgen hos flickorna i båda läroböckerna. Det är också den andra populäraste färgen hos pojkar i *Hallonbåt 1–2* och den femte populäraste färgen hos pojkar i *Klick 7*.

5.2.2 Fritidsaktiviteter och intressen

Resultatet visar att fritidsaktiviteten eller intresset som förekommer mest hos pojkar är att spela något instrument i båda läroböckerna. Att spela något instrument uppfattas inte bara som pojkarnas fritidsaktivitet eller intresse utan det förekommer också 8 gånger hos flickorna i *Klick 7* och 2 gånger i *Hallonbåt 1–2*.

Flickornas mest populära fritidsaktivitet i *Klick 7* är ridning (15), medan samma aktivitet i *Hallonbåt 1–2* har en lägre popularitet (3). Ridning förekommer också en gång hos pojkar i båda läroböckerna, men den uppfattas tydligen mer som flickornas fritidsaktivitet eller intresse i båda läroböckerna. Resultatet överensstämmer med Myllyniemis & Bergs (2013) studie om ungdomarnas fritidsintressen och hobbyer där ridning inte alls förekommer hos pojkar. Enligt Myllyniemi & Berg (2013) är fotboll en populärare fritidsaktivitet hos pojkar än hos flickor. När det gäller *Klick 7* överensstämmer undersökningsresultatet också med den tidigare studien beträffande fotboll, eftersom fotboll inte alls förekommer hos flickor utan bara hos pojkar. När det gäller flickornas fritidsaktiviteter och intressen i *Hallonbåt 1–2* är fotboll flickornas populäraste fritidsaktivitet och intresse. Detta resultat avviker mycket från motsvarande resultat i *Klick 7*.

Fritidsaktiviteter och intressen som bara förekommer hos det ena könet i båda läroböckerna är sjungande och skateboarding. I *Klick 7* är dans en ganska populär fritidsaktivitet och intresse hos flickorna, medan den inte alls förekommer hos pojkarna. Resultatet motsvarar också stu-

dien som Myllyniemi & Berg (2013) har gjort i vilket dans inte alls förekommer hos pojkar. I *Hallonbåt 1–2* har dansen nämnts en gång både som pojkarnas och flickornas fritidsaktivitet eller intresse.

5.2.3 Yrken

Det var svårt att undersöka om yrkenas fördelning hade förändrats mellan *Klick 7* och *Hallonbåt 1–2* eftersom de enda yrkena som förekommer i *Hallonbåt 1–2* är tre yrken hos kvinnor: lärare, försäljare och försäljare på glasskiosk. Därför fokuserar jag mer på att sammanfatta hur yrkena indelas mellan könen i *Klick 7*.

Resultaten av yrkena som anknyts till könen i *Klick 7* visar att när båda könen arbetar inom samma bransch är det männen som arbetar i högre positioner. Till exempel arbetar män mest som rektorer inom utbildningsområdet, medan kvinnor arbetar mest som lärare och inom aviation arbetar män som piloter medan kvinnor arbetar som flygvärdinnor. Enligt resultaten förekommer fler män än kvinnor i högavlönade yrken i vilka det är nödvändigt att ha en högskoleexamen (t.ex. läkare, lärare, pilot, rektor) än kvinnor (lärare).

5.3 Skillnader mellan läroböckerna

Min sista forskningsfråga löd: ”Finns det skillnader av könen i de två läroböckerna och hurdana i så fall?” Även om GLGU 2014 har lyft fram jämställdhetsfrågan visar resultaten att det fortfarande förekommer fler pojkar än flickor i läroböckernas bilder. Detta resultat överensstämmer med tidigare studien (Tainio & Teräs 2010). Den största skillnaden med fördelningen av könen i bilderna mellan *Klick 7* och *Hallonbåt 1–2* är att båda könen inte förekommer så ofta tillsammans i samma bilder i *Hallonbåt 1–2* än i *Klick 7*.

När det gäller färger, fritidsaktiviteter och intressen har det inte heller hänt någon stor förändring mellan läroböckerna. I *Hallonbåt 1–2* uppfattas fotboll mer även som flickornas fritidsaktivitet och intresse medan det spelas endast av pojkar i *Klick 7*. Dessutom förekommer dans jämnt hos båda könen i *Hallonbåt 1–2* medan det i *Klick 7* bara uppfattas som flickornas fri-

tidsaktivitet eller intresse. Annars finns det inga betydelsefulla skillnader mellan de två läroböckerna när det gäller färger, fritidsaktiviteter eller intressen som kombineras med könen. Det är omöjligt att jämföra yrkenas fördelning mellan könen eftersom det i *Hallonbåt 1–2* inte alls förekommer män i yrken.

5.4 Reliabilitet och validitet

När det gäller reliabilitet av denna undersökning måste det beaktas tolkningen av färger och avgränsningen av bilder, fritidsaktiviteter, intressen och yrken som tas med i undersökningen. Enligt Kalaja m.fl. (2011: 21) måste man kunna upprepa undersökningen och få samma resultat för att undersökningen ska vara reliabel. Jag anser att om denna undersökning upprepades med samma tolkningar och avgränsningar skulle resultatet vara likadant. Det är möjligt att resultaten skulle kunna variera från detta resultat på grundval av undersökarens beslut när det gäller tolkningen av färger och avgränsningen av bilder, fritidsaktiviteter, intressen och yrken.

Som forskningsmetod är innehållsanalys den lämpligaste metod för denna undersökning. Materialet är läroböckernas innehåll och det skulle ha varit problematiskt att genomföra undersökningen med någon annan forskningsmetod.

Om jag fortsatte med samma tema i en pro gradu-avhandling skulle jag fokusera på hela läroboksserierna i stället för en lärobok för att få en omfattande bild av de drag som jag har undersökt. Det var överraskande att till exempel skillnaden mellan antalet yrken i läroböckerna *Klick 7* och *Hallonbåt 1–2* var så stor. Genom att undersöka flera läroböcker i samma serie skulle resultaten bli mer tillförlitliga inom alla delområdena.

6 AVSLUTNING

Syftet med avhandlingen var att redogöra för hur könen representeras i läroböckerna. Jag var intresserad av att se om världens växande medvetande om jämställdhet har påverkat läroböckernas innehåll. GLGU 2014 har tagit hänsyn till jämställdheten och jag ville undersöka om det finns konkreta skillnader mellan de två läroböckerna av vilka den ena redan hade använts under GLGU 2004 och den andra under GLGU 2014.

Jäskeläinen m.fl. (2015) konstaterar att undervisningsmaterialet inte borde förstärka stereotypiska könsroller och att var och en har rätt att definiera själv hurdan hen oberoende av det biologiska könet är. Trots detta beskrivs könen i läroböckerna ofta så att det förmedlas anorlunda uppfattningar för flickor och pojkar om deras verksamhetsmöjligheter i samhället (Utbildningsstyrelsen 2011.)

Av mina resultat att döma tycks det ha hänt några framsteg med synliggörande av jämställdheten i läroböckerna mellan *Klick 7* och *Hallonbåt 1–2*, men det förekommer fortfarande många stereotypiska drag som i samband med könen också i den nyare läroboken *Hallonbåt 1–2*. Även om Utbildningsstyrelsen har publicerat förslagen om befrämjandet av jämställdhet kan det inte sägas att jämställdheten helt skulle ha förverkligats i läroböckerna. På basis av resultaten är det fortfarande viktigt att fokusera på synliggörande av jämställdheten i läroböcker och studera temat också i framtiden.

LITTERATUR

Ambjörnsson, F. (2011). *Rosa – den farliga färgen*. Stockholm: Ordfront förlag

Anderson, K., Nehlin, A., Muftic, M., & Becevic, Z. (2010). *Barns perspektiv på jämställdhet i skola*. Stockholm.

<http://www.regeringen.se/contentassets/21ebeafb6ccf4bdeb0758a032d3f665f/barns-perspektiv-pa-jamstallldhet-i-skola---en-kunskapsversikt-sou-201066> (Hämtad: 20.4.2017)

Franzén, S., & Wnukowski, Å. (2013). "Minns du att killar kan ha rosa?" – Utvecklingsarbete om färger som könsmarkörer. <http://www.diva-portal.se/smash/get/diva2:695617/FULLTEXT01.pdf> (Hämtad: 16.5.2017)

Hannula, M. (2001). *Mitä matematiikan opettajan tulee tietää tytöistä ja pojista?* <http://tina.tkk.fi/tietopankki/hannula.pdf> (Hämtad 21.4.2017)

Hirdman, Y. (2001). *Genus – om det stablas föränderliga former*. Malmö: Liber.

Horelli, L., & Saari, M. (2002). *Tasa-arvoa valtavirtaan: Tasa-arvon valtavirtaistamisen menetelmiä ja käytäntöjä*. Helsingfors: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö.

Jankama, H. (2004). *Pojat saa, mutta tyttöjen kuuluu: Opettajien kirjoituksia sukupuolen merkityksestä koulussa*. Jyväskylä.

Jääskeläinen, L., Hautakorpi, J., Kajander, V., Lempiäinen, M., Niittymäki, H., Onwen-Huma, H., & Pirttijärvi, A. (2015). *Tasa-arvotyö on taitolaji: Opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa*. Helsingfors: Opetushallitus.

Kalaja m. fl. 2011. Minustako tutkija? Johdattelua tutkimuksen tekoon. Kalaja, P., Alanen, R. & Dufva, H. (red.): *Kieltä tutkimassa: tutkielman laatijan opas*. Helsingfors: Finn Lectura.

Kallio, E., & Rehn, M. (2003). *Piilo-opetussuunnitelma sukupuolinäkökulmasta kolmannen luokan matematiikan oppikirjoissa*. Jyväskylä.

Myllyniemi, S., & Berg, P. (2013). *Nuoria liikkeellä!: Nuorten vapaa-aikatutkimus 2013*. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö: Valtion liikuntaneuvosto: Nuorisosiain neuvottelukunta: Nuorisotutkimusverkosto.

Nationalencyklopedin (2017) *Jämställdhet*.

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/jamstalldhet/> (Hämtad: 20.4.2017)

Oakes, P. J., Haslam, S. A., & Turner, J. C. (1994). *Stereotyping and social reality*. Oxford: Blackwell.

Tainio, L., & Teräs, T. (2010). *Sukupuolijäsennys perusopetuksen oppikirjoissa*. Helsingfors: Utbildningsstyrelse.

Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi (5., uud. laitos)*. Helsingfors: Tammi.

Palmu, T., & Tainio, L. (2011). *Tasa-arvo ja sukupuoli oppimateriaaleissa*. Helsingfors: Utbildningsstyrelse.

Utbildningsstyrelse. (2004). *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2004*. Helsingfors: Utbildningsstyrelse.

<http://www02.oph.fi/svenska/ops/grundskola/LPgrundl.pdf> (Hämtad: 22.4.2017)

Utbildningsstyrelse. (2015). *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014*. Helsingfors: Utbildningsstyrelse.

http://www.oph.fi/download/163787_grunderna_for_laroplanen_for_den_grundlaggande_utbildningen_2014.pdf (Hämtad: 22.4.2017)

Sarhimaa, J. (2016) *Helsingin Sanomat - Ei, sukupuolia ei olla edelleenkaan kieltämässä kouluissa* <http://www.hs.fi/nyt/art-2000002926011.html> (Hämtad: 20.4.2017)

Seppänen, J. (2005) *Visuaalinen kulttuuri. Teoriaa ja metodeja mediakuvan tulkitsijalle*. Tampere: Vastapaino.

